

Analysis of the model of political participation in the I.R.Iran(2005-2019)

Taha Ashayeri*
Hanie Adel**

Received: 2021/09/14
Accepted: 2021/11/25

Political participation refers to the political behavior of citizens that manifests itself in general elections. The Islamic Republic of Iran has started political development and participation since 2006 with a referendum, and this shows the intelligence and political culture of Iranians in different electoral periods until the 1400 elections (13th government). The long history of political and social participation of Iranians in the formation of baneh, common, election of Dehban, Kadkhoda, Darogheh and customary (traditional) representatives is evident and the first manifestation of official participation in the Qajar period was the concept of constitutionalism. Accordingly, Iranian society has a culture of political development. The important question of this research is to understand the pattern of Iranian political participation during the Islamic Republic by referring to the surveys from 2005 to 2009. The research method is meta-analysis and cma2 software analysis method. The statistical population includes 104 published research documents. By deliberate (non-probabilistic) sampling method, 70 studies were selected as the statistical population in the period 1384 to 1398 by controlling the validity, validity and quality of the document. The results show that political participation is at a high level (29%), medium (36%), low (35%) and also between social factors (0.202), political (0.141), economic (0.181), Cultural (0.139) and psychological (0.259) There is a significant relationship with political participation. Finally, the size of the overall effect of the research is equal to 0.355 (high level).

Keywords: Democracy, Islamic Republic of Iran, Political participation, Religious beliefs, Relative deprivation, Social capital.

* Faculty member of the Department of History and Sociology, Faculty of Social Sciences, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, I.R.Iran.

t.ashayeri@uma.ac.ir

 0000-0018-2110-8899

** Master's student of cultural studies, Kashan University, Kashan, I.R.Iran (Corresponding author).

adelhanie2@gmail.com

 0000-0003-2135-4628

دو فصلنامه علمی دانش سیاسی، سال هجدهم، شماره دوم (پیاپی ۳۶)، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، صص. ۴۸۵-۵۱۴

تحلیل الگوی مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴-۱۳۹۸)

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۴

مقاله برای بازنگری به مدت ۲۵ روز نزد نویسندگان بوده است.

طاها عشایری*

هانیه عادل**

چکیده

اولین جلوه مشارکت سیاسی رسمی، در دوران قاجاریه با مفهوم مشروطه‌خواهی رقم خورد. بر این اساس، جامعه ایرانی، فرهنگ توسعه سیاسی را در خود داشته است. پرسش مهم این پژوهش، فهم الگوی مشارکت سیاسی ایرانیان در دوران جمهوری اسلامی با مراجعه به پیمایش‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۸ است. روش پژوهش از نوع فراتحلیل و روش تحلیل نرم‌افزار *cma2*، جامعه آماری شامل ۱۰۴ سند تحقیقاتی انتشار یافته که با روش نمونه‌گیری تعددی (غیراحتمالی)، ۷۰ مطالعه به عنوان جامعه آماری در بازه زمانی ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۸ با کنترل اعتبار، روایی، کیفیت سند انتخاب شدند. نتایج نشان می‌دهد که مشارکت سیاسی در سطح بالا (۲۹ درصد)، متوسط (۳۶ درصد)، پایین (۳۵ درصد) قرار دارد و همچنین بین عوامل اجتماعی (۰,۲۰۲)، سیاسی (۰,۱۴۱)، اقتصادی (۰,۱۸۱)، فرهنگی (۰,۱۳۹) و روانی (۰,۲۵۹) با مشارکت سیاسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. در نهایت اندازه اثر کلی پژوهش معادل ۰,۳۵۵ (سطح بالا) است.

واژگان کلیدی: باورهای مذهبی، جمهوری اسلامی ایران، دموکراسی، سرمایه اجتماعی، محرومیت نسبی، مردم‌سالاری، مشارکت سیاسی.

* عضو هیئت علمی گروه تاریخ و جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، جمهوری اسلامی ایران.

t.ashayeri@uma.ac.ir

0000-0018-2110-8899

** دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی دانشگاه کاشان، کاشان، جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول).

adelhanie2@gmail.com

0000-0003-2135-4628

مقدمه

بیان مسئله: مشارکت سیاسی از جمله شاخص‌های مهم جامعه مردم‌سالار به شمار می‌رود به طوری که آن را نماد مردم‌سالاری و مشروعیت حاکمیت می‌دانند. مشارکت سیاسی، شایستگی و قابلیت‌های اجتماعی شهروندان را ارتقاء بخشیده و اعتماد سازمانی را در جامعه افزایش می‌دهد که این هر دو در توسعه جامعه مردم‌سالار تأثیرگذار است (Paloniemi & Vainio, 2011, p. 39). از آنجاکه مشارکت سیاسی عامل اساسی در توسعه ملت‌هاست، از دیرباز چگونگی دخالت مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اداره جامعه مورد بحث بوده و الگوهای مختلفی تا کنون ارائه شده است (باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی، ۱۳۹۸، ص. ۵۸). بر این اساس مسئله اصلی پژوهش حاضر مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران است.

اهمیت: جمهوری اسلامی ایران به دلیل نوین‌بودن نظام سیاسی‌اش، دارای چالش‌های داخلی و خارجی در ۴۰ ساله اول انقلاب بوده است. آمارهای رسمی در ایران از آغاز نخستین مشارکت سیاسی ملی در سال ۱۳۵۸ تا انتخابات مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۸، حکایت از مشارکت سیاسی نسبتاً بالا و در برهه‌هایی، متوسط به بالا (۱۳۹۸) دارد. بر این اساس پژوهش حاضر برای جامعه ایران دارای اهمیت راهبردی است؛ چراکه به بهبود الگوی حکمرانی در کشور کمک می‌نماید.

ضرورت: مطالعات انجام گرفته در بازه زمانی (۱۳۸۴-۱۳۹۸) نمایانگر اهتمام جامعه ایرانی به فعال بودن، حفظ انگیزه سیاسی و فرهنگ سیاسی بالاست. البته تحلیل‌ها حکایت از آن دارد که مسائل اقتصادی و دغدغه‌های اجتماعی بر میزان مشارکت تأثیر منفی زیادی داشته‌اند و همین امر ضرورت کاربردی پژوهش حاضر را نشان می‌دهد. چراکه در صورت عدم شناخت و تحلیل درست الگوی مشارکت در جامعه ایران، احتمال تضعیف آن و زوال این قدرت نرم راهبردی وجود خواهد داشت.

اهداف: کمک به بهبود الگوی حکمرانی در کشور از رهگذر فهم الگوی مشارکت سیاسی، هدف اصلی این پژوهش را شکل می‌دهد. در همین ارتباط، تقویت شناخت بومی از الگوی مشارکت، آسیب‌شناسی وضعیت موجود، و ارائه راهکارهایی برای ارتقاء وضعیت مشارکت، اهداف فرعی نوشتار است.

سوال ها و فرضیه ها: این پژوهش به دلیل ماهیت فراتحلیلی‌اش، فرضیه‌آزما نبوده و بر نظام سؤال‌ها استوار است. سؤال اصلی مقاله آن است که: الگوی مشارکت سیاسی جامعه ایرانی در بازه زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۸ چگونه بوده است؟ سؤال‌های فرعی در همین راستا عبارت‌اند از: وضعیت مطالعات منتشر شده بر حسب قلمرو جغرافیایی به چه شکلی بوده است؟ وضعیت مطالعات منتشر شده بر حسب روش نمونه‌گیری، جامعه مورد پژوهش، حجم نمونه به چه شکلی بوده است؟ وضعیت مطالعات منتشر شده بر حسب جامعه هدف، به چه شکلی بوده است؟ سطح کلی مشارکت سیاسی جامعه ایرانی در بازه زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۸ به چه صورت بوده است؟

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع فراتحلیل^۱ (کمی) است که هدف آن ترکیب، انسجام‌بخشی و یک‌دست‌سازی مطالعات (اندازه اثر) است. جامعه آماری آن شامل کلیه پژوهش‌های سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۸ (۱۰۴ سند پژوهشی) با موضوع عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی شهروندان است که در پایگاه‌های اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی SID، پایگاه مجلات تخصصی «نورمگز»، بانک اطلاعات نشریات کشور «مگیران» ثبت شده؛ که ۷۰ سند پژوهشی متناسب با ملاک‌های فراتحلیل کمی (ضریب همبستگی، حجم نمونه، سطح معنی‌داری، کیفیت پژوهش، اعتبار و روایی پژوهش) به عنوان نمونه انتخاب شدند.

۱. پیشینه پژوهش

به دلیل اهمیت موضوع، مطالعات و پژوهش‌های زیادی در زمینه مشارکت سیاسی و عوامل مؤثر بر آن صورت گرفته که در دو سطح زیر بررسی شده‌اند:

۱-۱. سابقه مطالعاتی در نشریه دانش سیاسی

نشریه دانش سیاسی تاکنون ۶ عنوان مقاله در بحث مشارکت سیاسی و عوامل مؤثر بر آن را منتشر کرده است. امام جمعه‌زاده و دیگران (۱۳۹۱-پ) به رابطه احساس محرومیت نسبی و مشارکت سیاسی پرداخته و اثبات کرده‌اند که با افزایش مسائل اقتصادی به ویژه احساس محرومیت نسبی، میزان مشارکت سیاسی مردم کاهش می‌یابد. نتایج پژوهش‌های رهبر قاضی و دیگران (۱۳۹۵) و رسولی قهرودی و دیگران (۱۳۹۸)

به این مورد اشاره نمودند که با جامعه‌پذیری سیاسی افراد جامعه می‌تواند تأثیر ویژه‌ای بر مشارکت سیاسی گذاشت. رهبر قاضی و دیگران میزان تمایل شهروندان به شرکت در انتخابات را متأثر از رسانه‌های ارتباط جمعی و شبکه‌های اجتماعی دانسته است. رسولی و دیگران نیز به این نتیجه دست یافتند که تبلیغات سیاسی منفی می‌تواند موجب کاهش مشارکت سیاسی شهروندان شود. محمدرضا مولائی در پژوهشی که میان دانشجویان دانشگاه انجام داد نشان داد که با اعتمادسازی و افزایش دانش سیاسی می‌تواند مشارکت سیاسی شهروندان به خصوص جوانان و دانشجویان را گسترش داد. میرفردی و دیگران (۱۳۹۸) و غفاری هشتجین و دیگران (۱۳۸۹) به ارتباط مسائل فرهنگی و مشارکت سیاسی دست یافته و به رابطه‌ای میان عضویت در احزاب و شکل‌های سیاسی و دوستان و خانواده و انگیزه سیاسی بر مشارکت سیاسی دانشجویان دست یافتند.

۲-۱. سابقه پژوهش در سایر منابع

محققان بسیاری به بررسی موضوعات پیرامون مشارکت سیاسی پرداخته‌اند، به‌طوری‌که در میان سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۸ حدود ۱۰۴ سند پژوهشی به ثبت رسیده است. در این بخش مهم‌ترین این آثار از حیث ارتباط محتوایی و روشی با موضوع مقاله حاضر بررسی تحلیلی می‌شوند.

الف. متونی که به عوامل اقتصادی مؤثر بر مشارکت سیاسی پرداختند: نصیری و دیگران (۱۳۹۸)، فتحی و مختارپور (۱۳۹۶)، نیکپور قنواتی و دیگران (۱۳۹۱)، زاهدی و بیرانوند (۱۳۸۷) در پژوهش‌های خود به این نتایج دست یافتند که مشکلات ناشی از مسائل اقتصادی، می‌تواند مشارکت سیاسی افراد جامعه را کاهش دهد.

ب. متونی که به عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت سیاسی پرداختند: در پژوهش‌های امیدی و مرادی فر (۱۳۹۷)، احمدی و علی‌پور (۱۳۹۷)، الهی‌منش و دیگران (۱۳۹۷)، مرادی فر و دیگران (۱۳۹۷)، شهرام‌نیا و دیگران (۱۳۹۴)، عبداللهیان و کرمانی (۱۳۹۴)، اشتریان و امیرزاده (۱۳۹۳)، عدلی‌پور و دیگران (۱۳۹۳)، هرسیج و دیگران (۱۳۹۱)، مسعودنیا و دیگران (۱۳۹۱-الف)، و عبداللهیان و حقگوئی (۱۳۸۴) به ارتباط و پیوندی که میان رسانه‌های ارتباط جمعی و شبکه‌های مجازی با مشارکت

سیاسی وجود دارد پرداخته‌اند و معتقدند رسانه‌های ارتباط جمعی و شبکه‌های اجتماعی نقش مؤثری بر افزایش مشارکت سیاسی شهروندان در جامعه دارد. باقری و دیگران (۱۳۹۶) و سروش و حسینی (۱۳۹۱) نیز تأثیر و نقش جامعه‌پذیری بر افزایش مشارکت سیاسی را مطرح کردند. نتایج پژوهش اسلامی و دیگران (۱۳۹۸)، شوهانی (۱۳۹۸)، لیبی و دیگران (۱۳۹۷)، باقری و دیگران (۱۳۹۷)، انصاری (۱۳۹۶) و عباسی سرمدی و دیگران (۱۳۹۳) نیز ارتباط مثبت ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی را نشان می‌دهد.

پ. متونی که به عوامل فرهنگی مؤثر بر مشارکت سیاسی پرداختند: حمیدی هریس و راد (۱۳۹۶)، در پژوهش خود به تأثیر مثبتی که سرمایه فرهنگی بر مشارکت سیاسی شهروندان بر جای می‌گذارد اشاره کردند. عده‌ای از محققان از جمله ملائکه و امیری‌فر (۱۳۹۷)، باقریان جلودار و خوش‌فر (۱۳۹۶)، زارع و روهنده (۱۳۹۵)، کشاورز و دیگران (۱۳۹۲) به بررسی تأثیر دین‌داری بر گرایش و انجام مشارکت سیاسی پرداخته‌اند. محمدی‌فر و دیگران در پژوهشی که در سال ۱۳۹۵ انجام داد چنین نتیجه گرفت که افراد آگاه و آشنا با حقوق فرهنگی، مشارکت سیاسی فعالی در جامعه دارند.

ت. متونی که به عوامل سیاسی مؤثر بر مشارکت سیاسی پرداختند: حسینی در پژوهش خود در سال ۱۳۸۹ نشان داد که بیگانگی سیاسی و اجتماعی بر ارتقاء یا کاهش مشارکت سیاسی در جامعه مؤثر است. در پژوهش بهنام‌فر و شاعری (۱۳۹۷)، پناهی و بنی‌فاطمه (۱۳۹۳)، امام‌جمعه‌زاده و دیگران (۱۳۹۲-ب)، به چنین نتیجه‌ای دست یافتند که رابطه معنی‌داری میان شاخص‌های فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی وجود دارد. مولایی (۱۳۹۶) و ابراهیمی و دیگران (۱۳۹۰) نیز در پژوهش خود به رابطه معنادار اعتماد سیاسی با مشارکت سیاسی اشاره کرده‌اند.

با توجه به اینکه در عموم پژوهش‌های معرفی شده، یک یا چند عامل مؤثر بر مشارکت سیاسی مورد بررسی قرار گرفته است، پژوهش حاضر سعی دارد به جمع‌بندی و تحلیل همه این آثار بپردازد، که وجه تمایز آن از سایر آثار به شمار می‌آید.

۲. مبانی مفهومی و نظری مشارکت سیاسی

در ارتباط با مشارکت سیاسی می‌توان چند رویکرد اصلی را از یکدیگر تمیز داد:

الف. نظریه هانتینگتون^۲ و نلسون^۳: بر اساس این نظریه، با توسعه اجتماعی و اقتصادی، انسان سنتی با صورت‌های نوین زندگی و امکانات جدید آشنا شده و در نتیجه نیازها و خواسته‌های جدیدی برای او شکل می‌گیرد که اقتضای تعریف گونه‌هایی جدید از مشارکت را دارد (Huntington, 2000). از دیدگاه هانتینگتون و پیروان او، مشارکت سیاسی بیشتر پدیده‌ای عینی است و نباید آن را به نوع نگرش‌های ذهنی مردم تقلیل داد. به همین خاطر است که شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های عینی‌ای چون میزان سواد، عضویت افراد در گروه‌های مختلف اجتماعی و مواردی از این قبیل را در طراحی گونه‌های جدید مشارکت مهم می‌داند (رضایی، ۱۳۷۸). از دیدگاه نلسون نیز مشارکت تحت تأثیر وضعیت توسعه سیاسی و اجتماعی قرار دارد. مفهوم محوری نزد او، «تحرک اجتماعی» است که با توجه به سطح توسعه شکل گرفته و هر چه افزایش یابد، دلالت بر ضرورت وجود زمینه مشارکت بیشتر دارد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲).

ب. نظریه اولسون^۴: از نظر اولسون عوامل مؤثر بر مشارکت شامل تأثیرگذاری سیاسی، جامعه‌پذیری سیاسی، وسایل ارتباط جمعی، گسترش منابع سیاسی، افزایش تحصیلات افراد جامعه، آسان شدن مشارکت، درک اهمیت مشارکت، رفع موانع قانونی (محرومیت از رأی دادن، بی‌اعتمادی به دولت، افزایش مشارکت اقلیت‌ها، بسیج آرای افراد خاص جامعه) هستند (Olson, 2005).

پ. نظریه گوئل^۵ و میل براث^۶: این نویسندگان برای مشارکت چهار عامل را مؤثر می‌دانند: موقعیت اجتماعی، انگیزه‌های سیاسی، ویژگی‌های شخصی و محیط سیاسی، و بالاخره منابع. بر این اساس ذیل هر عامل باید به روندی خاص اشاره داشت که می‌تواند توسعه و یا تحدید میزان مشارکت را در پی داشته باشد. برای مثال ویژگی‌های شخصیتی تأثیری متفاوت و متمایز از شرایط محیطی در مشارکت دارند؛ چنان‌که انگیزه‌های سیاسی یا موقعیت اجتماعی تأثیرات متفاوتی را دارند (راش، ۱۳۹۰، ص. ۱۳۵). با این وصف، طیفی متنوع و گسترده از مؤلفه‌های تأثیرگذار در میزان و نحوه مشارکت در هر جامعه دخیل است.

ت. نظریه آلموند^۷ و وربا^۸: از دیدگاه این گروه از نویسندگان فرهنگ سیاسی تولیدکننده مشارکت سیاسی است. هر چه فرهنگ سیاسی از فرهنگ تابعیت به طرف

فرهنگ مشارکت تغییر یابد، میزان مشارکت سیاسی افزایش می‌یابد. فرهنگ سیاسی می‌تواند به وسیله مدارس، دانشگاه‌ها، تلویزیون، رادیو، مساجد، مطبوعات به وجود آید و به افراد جامعه جهت‌گیری سیاسی و سمت‌وسوی‌گرایش‌های سیاسی را القا کند (امینی و خسروی، ۱۳۸۹، ص. ۱۳۱). آلموند و وربا (۱۹۶۳) جامعه‌پذیری و فرهنگ سیاسی را به عنوان عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی نام بردند. آنها به کمک نظریه اجتماعی شدن سیاسی بیان می‌کنند، مادامی که افراد جامعه در نهادهای خانواده، مدرسه و اشتغال، مشارکت خود را بالا برده و الگوهای مشارکتی را در خود نهادینه سازند، مشارکت سیاسی بیشتری در جامعه خواهند داشت و فرهنگ سیاسی به فرهنگ مشارکتی نزدیک‌تر خواهد بود (احمدی، ۱۳۹۷، ص. ۶).

با عنایت به نظریه‌های بالا می‌توان چنین اظهار داشت که در پژوهش حاضر رویکردی جامع مدنظر بوده و نویسندگان با اتخاذ رویکردی ترکیبی، تلقی جامعی را که با روش فراتحلیل تناسب بالایی دارد را انتخاب کرده‌اند.

۳. تحلیل یافته‌ها

در این قسمت یافته‌های پژوهش در دو بخش ارائه می‌شود:

۳-۱. یافته‌های توصیفی

از آنجاکه در فراتحلیل داشتن تصویری کلی از مطالعات موضوع پژوهش ضروری است، در نخستین گام وضعیت روشی مطالعات مشارکت سیاسی به شرح آمده در جدول شماره ۱ ارائه می‌شود.

جدول شماره (۱): وضعیت نمونه‌گیری، جامعه آماری و حجم نمونه

نویسنده	شیوه نمونه‌گیری	جامعه آماری	حجم نمونه
نصیری و دیگران (۱۳۹۸)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای مهاباد ۱۳۹۷	۳۸۲
باقری و دیگران (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	زنان شهر اهواز	۳۸۴
اسلامی و دیگران (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری خوشه‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای تهران	۳۸۸
قائدی (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای	۳۷۸

نویسنده	شیوه نمونه‌گیری	جامعه آماری	حجم نمونه
		فارس	
شوهانی (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری خوشه‌ای	شهروندان ایلام	۳۹۰
کلدی و زمانی (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای ابهر	۳۸۵
نوذری و دیگران (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	شهروندان شهرستان‌های چهارمحال و بختیاری	۳۸۴
کمالوند و دیگران (۱۳۹۷)	روش چندمرحله‌ای	شهروندان واجد شرایط شرکت در انتخابات در شهرستان‌های شمالی ایلام ۱۳۹۴	۳۸۴
احمدی (۱۳۹۷)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای سنندج	۴۰۰
سردارنیا و دیگران (۱۳۹۷)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	دانشجویان دانشگاه شیراز ۱۳۹۵	۳۸۰
امیدی و مرادی‌فر (۱۳۹۷)	تصادفی ساده	شهروندان واجد شرایط شرکت در انتخابات در مازندران	۳۸۴
لیبی و دیگران (۱۳۹۷)	تصادفی طبقه‌ای	شهروندان گرگان	۴۰۷
احمدی و علی‌پور (۱۳۹۷)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای سنندج	۳۸۴
صادقیان و دیگران (۱۳۹۷)	تصادفی خوشه‌ای	شهروندان تبریز	۳۸۴
ملائکه و امیری‌فر (۱۳۹۷)	خوشه‌ای و تصادفی ساده	شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر ایذه	۳۷۶
الهی‌منش و دیگران (۱۳۹۷)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان شهر تهران ۱۳۹۵	۳۸۶
رضی و دیگران (۱۳۹۸)	نمونه‌گیری تصادفی	شهروندان ۱۸ سال به بالای بوشهر	۳۸۴
بهنام‌فر و شاعری (۱۳۹۷)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	شهروندان بالای ۲۵ سال اسفراین	۳۸۳

نویسنده	شیوه نمونه‌گیری	جامعه آماری	حجم نمونه
ابراهیمی و دیگران (۱۳۹۷)	نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و خوشه‌ای چندمرحله‌ای	۱) شهروندان بابل و ساری ۲) دانشجویان دانشگاه مازندران و علوم و تحقیقات تهران	۸۰۰
ذکریابی و دیگران (۱۳۹۶)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	زنان ۲۰-۴۰ سال شهر سنندج ۱۳۹۴	۳۸۴
باقریان و خوش‌فر (۱۳۹۶)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	دانشجویان دانشگاه مازندران	۲۴۹
فتحی و مختارپور (۱۳۹۶)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	دانشجویان واحد علوم و تحقیقات تهران	۳۷۰
باقری و دیگران (۱۳۹۶)	طبقه‌ای	کلیه زنان ۱۸ تا ۶۴ ساله شهر اهواز	۳۸۴
عرب و امیر مظاهری (۱۳۹۶)	تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر گلستان	۳۸۵
حمیدی و راد (۱۳۹۶)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز	۳۷۶
مولایی (۱۳۹۶)	تصادفی ساده	دانشجویان شاغل دانشگاه محقق اردبیلی	۴۰۰
مرادی‌فر و دیگران (۱۳۹۷)	تصادفی نظام‌مند	دانشجویان دانشگاه اصفهان	۳۷۵
انصاری (۱۳۹۶)	تصادفی	جوانان کهکیلو به ۲۰-۳۵	۳۸۴
رضایی و دیگران (۱۳۹۶)	تصادفی ساده	دانشجویان دانشگاه مازندران	۳۸۰
فرهمند و دیگران (۱۳۹۵)	نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای	جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله یزد	۳۸۴
محمدی‌فر و دیگران (۱۳۹۵)	تصادفی طبقه‌ای	شهروندان شهر اصفهان	۳۸۵
زارعی (۱۳۹۵)	تصادفی ساده	زنان معلم شهرستان پارسیان	۱۸۰
عبداللهی‌نژاد و دیگران (۱۳۹۵)	تصادفی ساده	دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی ۱۳۹۴	۳۷۰

نویسنده	شیوه نمونه‌گیری	جامعه آماری	حجم نمونه
طالبیان و آذرنگ (۱۳۹۵)	طبقه‌ای چندمرحله‌ای	دانشجویان دانشگاه رازی	۴۰۰
عزیزخانی و دیگران (۱۳۹۵)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر خلخال	۳۸۰
خانیک‌ی و رهبر (۱۳۹۵)	تصادفی ساده	شهروندان تهران ۱۳۹۰	۸۴۰
محبی و دیگران (۱۳۹۵)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای کرمانشاه	۳۸۴
زارع و روهنده (۱۳۹۵)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان شهر کرج	۴۰۰
کشاورز و دیگران (۱۳۹۴)	سهمیه‌ای	شهروندان بالای ۱۸ سال اصفهان	۳۸۴
سبکتگین‌ریزی و دیگران (۱۳۹۴)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان شهر کرج	۳۸۴
دارابی (۱۳۹۴)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	زنان ۱۸ سال به بالای نهاوند	۴۰۰
شهرام‌نیا و دیگران (۱۳۹۴)	خوشه‌ای	دانشجویان دانشگاه مازندران	۲۸۷
عبداللهیان و کرمانی (۱۳۹۴)	هدفمند و گلوله برفی	دانشجویان دانشگاه دولتی تهران	۶۷۴
عظیمی هاشمی و دیگران (۱۳۹۴)	تصادفی	زنان ۱۸ تا ۳۸ ساله دیپلم و بالاتر	۴۹۰
هاشمی (۱۳۹۴)	تصادفی ساده	زنان شهرستان لامرد ۱۸ تا ۳۹ ساله	۳۴۳
احمدی و رضایی (۱۳۹۴)	تصادفی طبقه‌ای	معلمان مریوان ۹۱-۹۲	۳۰۰
اشتریان و امیرزاده (۱۳۹۳)	نمونه‌گیری طبقه‌ای	شهروندان بالای ۲۰ سال تهران	۳۸۴
شهرام‌نیا و دیگران (۱۳۹۴)	تصادفی	دانشجویان، کارمندان و استادان دانشگاه اصفهان	۴۰۰
اطهری و شهریاری (۱۳۹۳)	خوشه‌ای و تصادفی	زنان شهر بوشهر	۳۵۰
پناهی و دیگران (۱۳۹۳)	تصادفی	زنان بالای ۲۰ سال یزد	۳۸۵
عباسی و دیگران (۱۳۹۳)	تصادفی طبقه‌ای	دانشجویان دانشگاه اصفهان ۹۲-۹۳	۳۸۳

نویسنده	شیوه نمونه‌گیری	جامعه آماری	حجم نمونه
عدلی‌پور و دیگران (۱۳۹۳)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ تا ۳۰ سال تبریز ۱۳۹۲	۶۰۰
امام‌جمعه‌زاده و دیگران (۱۳۹۲-الف)	نمونه‌گیری خوشه‌ای	دختران دانشجوی اصفهان	۳۸۴
جهانگیری و محمدی (۱۳۹۲)	طبقه‌ای	جوانان و میان‌سالان نورآباد ممسنی	۶۱۰
هرسیج و دیگران (۱۳۹۲)	خوشه‌ای	دانشجویان دانشگاه اصفهان ۹۰-۹۱	۱۴۷
هرسیج و دیگران (۱۳۹۱)	خوشه‌ای	دانشجویان دانشگاه اصفهان ۸۸-۸۹	۱۱۸
نیک‌پور قنواتی و دیگران (۱۳۹۱)	تصادفی ساده	زنان ۱۸ سال به بالای برازجان	۲۷۳
گلابی و حاجی‌لو (۱۳۹۱)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	زنان ۱۸ تا ۶۴ ساله آذربایجان شرقی	۱۰۷۴
هرسیج و محموداوغلی (۱۳۹۱)	سهمیه‌ای	شهروندان بالای ۱۸ سال اصفهان	۳۸۴
مسعودنیا و دیگران (۱۳۹۱-ب)	تصادفی سیستماتیک	استادان دانشگاه اصفهان ۸۸-۸۹	۱۲۰
سروش و حسینی (۱۳۹۱)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	نوجوانان و جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر شیراز	۹۰۶
طیبی‌نیا و نقدی (۱۳۹۱)	خوشه‌ای چندمرحله‌ای و تصادفی طبقه‌ای	دانش‌آموزان دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی همدان	۳۹۸
ابراهیمی و دیگران (۱۳۹۰)	طبقه‌ای	دانشجویان عضو تشکل‌های انجمن اسلامی و بسیج دانشجویی دانشگاه مازندران و صنعتی نوشیروانی بابل	۲۰۰
فاضلی و خوشفر (۱۳۸۹)	تصادفی ساده	شهروندان استان گلستان	۵۲۰
حسینی (۱۳۸۸)	تصادفی و طبقه‌ای	دانشجویان دانشگاه‌های	۴۵۵

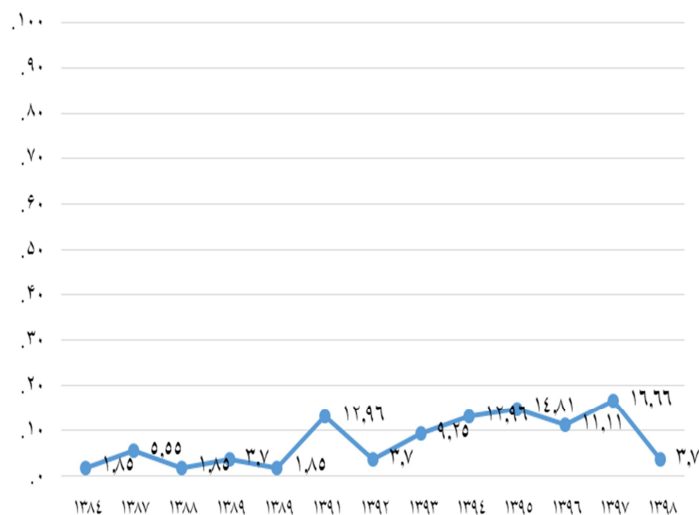
نویسنده	شیوه نمونه‌گیری	جامعه آماری	حجم نمونه
		دولتی تهران ۸۶-۸۷	
جعفری نژاد و دیگران (۱۳۸۸)	تصادفی طبقه‌ای	زنان شاغل آموزش و پرورش شهرکرد	۳۴۲
زاهدی و بیرانوند (۱۳۸۷)	طبقه‌ای و خوشه‌ای چندمرحله‌ای	شهروندان ۱۸ سال به بالای خرم‌آباد	۳۸۴
فیروزجانیان و جهانگیری (۱۳۸۷)	نمونه‌گیری مختلط	دانشجویان دانشگاه تهران	۳۷۹
خواججه‌نوری و مقدس (۱۳۸۷)	تصادفی نظام‌مند	زنان ۱۶ تا ۴۵ ساله تهران، شیراز، استهبان	۲۲۶۰
عبداللهیان و حقگوئی (۱۳۸۴)	تصادفی ساده	دانشجویان دانشگاه تهران	۷۳۰

(طراحی توسط نویسندگان)

مستند به جدول بالا می‌توان چنین اظهار داشت:

الف. از حیث پراکنش زمانی نمودار شماره (۱) نشان می‌دهد که بیشترین میزان اجرای پژوهش متعلق به سال ۱۳۹۷ است و کمترین پژوهش در زمینه مشارکت سیاسی در سال‌های ۱۳۸۴، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ صورت گرفته است.

نمودار شماره (۱): زمان اجرای پیمایش مشارکت سیاسی در ایران

(منبع: یافته های تحقیق حاضر)

ب. از حیث جامعه آماری جدول شماره (۲) نشان می‌دهد، بالاترین جامعه آماری مربوط به شهروندان (۴۲٫۸۵ درصد) و کمترین جامعه آماری مربوط به دانش‌آموزان (۱٫۰۱ درصد) می‌باشد.

جدول شماره (۲): جامعه آماری پژوهش

گروه موردی بررسی	فراوانی	درصد فراوانی
شهروندان	۳۰	۴۲٫۸۵
دانش‌آموزان	۱	۱٫۰۱
دانشجویان	۲۱	۳۰
معلمان	۳	۴٫۲۸
کارمندان و استادان دانشگاه	۲	۲٫۰۲
زنان	۱۳	۱۸٫۵۷
جوانان و نوجوانان	۴	۵٫۷۱
جمع	۷۰	۱۰۰

(منبع: یافته های تحقیق حاضر)

پ. از حیث قلمرو جغرافیایی مطالعات، با توجه به نتایج جدول شماره (۳)، در میان ۷۰ مورد پژوهشی که مورد ارزیابی قرار گرفته است، بیشترین پژوهش‌ها در شهر تهران و اصفهان (۱۴,۲۸ درصد) صورت گرفته است.

جدول شماره (۳): قلمرو جغرافیایی مطالعات

مکان	فراوانی	درصد
تهران	۱۰	۱۴,۲۸
اصفهان	۱۰	۱۴,۲۸
استهبان	۱	۱,۴۲
شیراز	۳	۴,۲۸
شهرکرد	۱	۱,۴۲
خرم‌آباد	۱	۱,۴۲
گلستان	۲	۲,۸۵
مازندران	۴	۵,۷۱
ساری و بابل	۱	۱,۴۲
همدان	۲	۲,۸۵
اردبیل	۱	۱,۴۲
اسفراین	۱	۱,۴۲
چهارمحال و بختیاری	۱	۱,۴۲
ایبهر	۱	۱,۴۲
کهرکیلویه و بویراحمد	۱	۱,۴۲
آذربایجان شرقی	۱	۱,۴۲
برازجان	۱	۱,۴۲
نورآباد ممسنی	۱	۱,۴۲
تبریز	۲	۲,۸۵
یزد	۲	۲,۸۵
بوشهر	۲	۲,۸۵
مریوان	۱	۱,۴۲

مکان	فراوانی	درصد
لامرد	۲	۲,۸۵
خوزستان	۱	۱,۴۲
مهاباد	۱	۱,۴۲
ایلام	۲	۲,۸۵
کرج	۲	۲,۸۵
کرمانشاه	۲	۲,۸۵
خلخال	۱	۱,۸۵
پارسیان	۱	۱,۸۵
اهواز	۱	۱,۸۵
سنندج	۳	۴,۲۸
ایذه	۱	۱,۴۲
گرگان	۱	۱,۴۲
جمع	۷۰	۱۰۰

(منبع: یافته های تحقیق حاضر)

ت. از حیث شیوه نمونه گیری پژوهش، مطابق نتایج جدول شماره (۴)، بیشترین شیوه نمونه گیری مورد استفاده در میان پژوهش های انجام شده به روش خوشه ای (۳۷,۱۴ درصد) و کمترین شیوه، روش ترکیبی (۲,۸۵ درصد) استفاده شده است.

جدول شماره (۴): شیوه نمونه گیری پژوهش

شیوه نمونه گیری	فراوانی	درصد
خوشه ای	۲۶	۳۷,۱۴
طبقه ای تصادفی	۱۵	۲۱,۴۲
تصادفی ساده	۱۹	۲۷,۱۴
ترکیبی (تصادفی+غیرتصادفی)	۲	۲,۸۵
تعمدی- هدفمند	۵	۷,۱۴
سه میه ای	۳	۴,۲۸
جمع	۷۰	۱۰۰

ث. از حیث حجم نمونه پژوهش مطابق نتایج حاصل از جدول شماره (۵)، در میان پژوهش‌های صورت گرفته، حجم نمونه ۷۵ درصد از مطالعات بین ۲۰۱ الی ۴۰۰ قرار گرفته‌اند.

جدول شماره (۵): حجم نمونه پژوهش

حجم نمونه	فراوانی	درصد
۱ تا ۲۰۰ نفر	۴	۵,۷۱
۲۰۱ تا ۴۰۰ نفر	۵۳	۷۵,۷۱
۴۰۱ تا ۶۰۰ نفر	۵	۷,۱۴
۶۰۱ تا ۸۰۰ نفر	۴	۵,۷۱
۸۰۱ تا ۱۰۰۰ نفر	۲	۲,۸۵
۱۰۰۰ نفر به بالا	۲	۲,۸۵
جمع	۷۰	۱۰۰

ج. از حیث وضعیت مشارکت سیاسی، با توجه به اطلاعات جدول شماره (۶)، وضعیت مشارکت سیاسی در پژوهش‌ها در سه سطح بالا (۲۹ درصد)، متوسط (۳۶ درصد)، پایین (۳۵ درصد) قرار دارد.

جدول شماره (۶): سطوح مشارکت سیاسی

وضعیت مشارکت سیاسی	درصد
بالا	۲۹
متوسط	۳۶
پایین	۳۵
جمع	۱۰۰

۲-۳. یافته‌های استنباطی

در این قسمت، نتایج عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی ایرانیان طی ۱۳۸۴-۱۳۹۸ با استفاده از اندازه اثر فراتحلیل ارائه شده است.

جدول شماره (۷): نتایج آماری

گزارش آماری					نوع اثر	متغیر	
sig	Z	حد بالا	حد پایین	اندازه اثر			
۰,۰۰۳	۳,۲۳۱	۰,۹۸۲	۰,۱۷۷	۰,۳۰۲	ثابت	اثربخشی سیاسی	عوامل سیاسی
۰,۰۰۰	۱۰,۳۱۲	۰,۶۰۶	۰,۲۲۴	۰,۱۵۷	ثابت	فرهنگ سیاسی	
۰,۰۰۲	۵,۴۷۵	۰,۶۴۴	۰,۰۹۵	۰,۳۱۴	تصادفی	اعتماد سیاسی	
۰,۰۰۳	۵,۱۳۲	۰,۶۳۱	۰,۳۶۵	۰,۱۰۱	ثابت	بیگانگی سیاسی	
۰,۰۰۱	۷,۰۲۸	۰,۶۲۵	۰,۲۰۵	۰,۳۰۰	تصادفی	آگاهی سیاسی	
۰,۰۰۰	۴,۳۰۷	۰,۲۷۲	۰,۱۰۳	۰,۰۱۸	تصادفی	جامعه‌پذیری سیاسی	
۰,۰۲۰	۳,۳۹۵	۰,۸۹۲	۰,۳۵۱	۰,۲۲۴	ثابت	اعتماد اجتماعی	عوامل اجتماعی
۰,۰۰۱	۸,۲۳۲	۰,۷۹۲	۰,۲۱۱	۰,۲۳۹	تصادفی	اعتماد نهادی	
۰,۰۰۰	۴,۱۰۵	۰,۵۶۱	۰,۱۷۴	۰,۴۱۳	تصادفی	سرمایه اجتماعی	
۰,۰۰۵	۷,۱۳۸	۰,۹۰۱	۰,۳۰۲	۰,۲۳۶	ثابت	شبکه‌های مجازی	
۰,۰۰۲	۶,۷۱۴	۰,۲۶۹	۰,۱۸۴	۰,۱۵۶	تصادفی	تعلقات قومی-ایلی	
۰,۰۰۱	۵,۰۳۷	۰,۹۶۶	۰,۴۳۱	۰,۱۲۷	تصادفی	هویت ملی	
۰,۰۰۰	۶,۵۴۲	۰,۷۴۱	۰,۳۲۳	۰,۱۸۹	ثابت	محرومیت نسبی	اقتصادی
۰,۰۰۰	۳,۰۱۰	۰,۳۸۷	۰,۱۲۹	۰,۱۰۳	تصادفی	سرمایه اقتصادی	
۰,۰۰۰	۲۱,۱۴۷	۰,۷۳۲	۰,۲۳۶	۰,۱۷۲	تصادفی	درآمد	
۰,۰۰۲	۹,۸۰۲	۰,۵۱۲	۰,۳۱۸	۰,۲۰۰	ثابت	تعلقات مذهبی	فرهنگی
۰,۰۰۴	۲,۲۸۸	۰,۳۶۱	۰,۰۷۲	۰,۱۲۵	تصادفی	مصرف رسانه‌های جمعی	
۰,۰۰۱	۱۷,۱۵۷	۰,۹۸۴	۰,۵۶۱	۰,۳۹۱	ثابت	سطح تحصیلات	
۰,۰۰۰	۳,۴۳۳	۰,۶۸۱	۰,۱۵۴	۰,۲۷۷	ثابت	آشنایی با حقوق شهروندی	
۰,۰۰۲	۳,۱۸۲	۰,۴۵۲	۰,۲۰۱	۰,۱۳۲	ثابت	بیگانگی اجتماعی	عوامل روانی
۰,۰۰۱	۳,۷۶۹	۰,۳۷۲	۰,۱۰۰	۰,۲۱۲	تصادفی	رضایت اجتماعی	

(منبع: یافته‌های تحقیق حاضر)

نتایج کلی جدول فوق نشان می‌دهد که:

الف. عوامل سیاسی

یک اثربخشی سیاسی تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = ۰,۳۰۲$ و $\text{sig} = ۰,۰۰۳$) بر مشارکت سیاسی دارد. اثربخشی همان احساس اثرگذاری بر امور سیاسی جامعه و

مفید بودن برای ارکان سیاسی نظام است، این احساس، شهروندان به مشارکت بیشتر در انتخابات و مصادیق سیاسی ترغیب می‌کند.

دو. فرهنگ سیاسی رابطه معناداری با مشارکت سیاسی دارد ($\text{Effect size} = 0,157$ و $\text{sig} = 0,000$) به این معنا که فرهنگ سیاسی به کمک ارزش‌های سیاسی، ایستارها و رفتارهای سیاسی، بر مشارکت سیاسی تأثیر می‌گذارد و می‌توان برای رسیدن به اهداف انتخاباتی، به کمک فرهنگ سیاسی، سطح مشارکت را افزایش داد.

سه. اعتماد سیاسی نیز تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,314$ و $\text{sig} = 0,002$) بر مشارکت سیاسی دارد. افزایش باور و ایمان به نهادهای سیاسی، صداقت داشتن در امور جاری و سیاست‌گذاری کلان نسبت به ساختار سیاسی و نهادهای سیاسی باعث افزایش مشارکت سیاسی شهروندان می‌شود.

چهار. بیگانگی سیاسی تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,101$ و $\text{sig} = 0,003$) بر مشارکت سیاسی دارد. شهروندان وقتی با ساختار نظام سیاسی، نهادهای سیاسی و اجرایی، احساس بیگانگی نمایند، خودشان را به دلیل احساس بی‌قدرتی، بی‌هنجاری و ناتوانی در امور سیاسی کنار کشیده و تمایلی به مشارکت نمی‌کنند.

پنج. آگاهی سیاسی دارای تأثیر معناداری بر مشارکت سیاسی است ($\text{Effect size} = 0,300$ و $\text{sig} = 0,001$). به طوری که با افزایش آگاهی سیاسی در میان اقشار جامعه می‌توان میزان و شدت مشارکت سیاسی افراد جامعه را افزایش داد.

شش. جامعه‌پذیری سیاسی دارای تأثیر معناداری بر مشارکت سیاسی است ($\text{Effect size} = 0,018$ و $\text{sig} = 0,000$) جامعه‌پذیری سیاسی روندی آموزشی است که با انتقال هنجارها و رفتارهای پذیرفتنی نظام سیاسی مستمری، از نسلی به نسل دیگر کمک می‌کند. با جامعه‌پذیری نمودن افراد جامعه میزان سطح مشارکت را افزایش داد.

ب. عوامل اجتماعی

یک. اعتماد اجتماعی تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,224$ و $\text{sig} = 0,020$) بر مشارکت سیاسی دارد. می‌توان گفت که اعتماد اجتماعی پیش شرط مشارکت و همکاری سیاسی در جامعه است و بقا و پایداری مشارکت در گرو اعتماد اجتماعی وجود دارد. اعتماد اجتماعی از تعاملات موجود در گروه‌ها و انجمن‌ها و

فعالیت‌های اجتماعی به وجود می‌آید. با افزایش اعتماد اجتماعی میان گروه‌ها و افراد هر جامعه می‌توان به افزایش مشارکت سیاسی آن جامعه کمک کرد. دو. اعتماد نهادی تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,239$ و $\text{sig} = 0,001$) بر مشارکت سیاسی دارد. اعتماد نهادی یعنی داشتن باور به نهادهای دولتی، ارگان‌های سیاسی - اجتماعی و مسئولان جامعه اعتماد داشته باشند، در امور سیاسی علاقه بیشتری به مشارکت پیدا می‌کنند.

سه. سرمایه اجتماعی دارای تأثیر معنی‌داری ($\text{Effect size} = 0,413$ و $\text{sig} = 0,000$) بر مشارکت سیاسی داشته است. سرمایه اجتماعی با ایجاد انسجام، پیوندهای عمیق و توسعه شبکه‌های درون و برون‌گروهی، باعث می‌شود که برای رسیدن به اهداف انتخاباتی، سطح مشارکت افزایش یابد، این کنش تابعی از میزان و شدت سرمایه اجتماعی است.

چهار. شبکه‌های مجازی دارای تأثیر معنی‌داری ($\text{Effect size} = 0,236$ و $\text{sig} = 0,005$) بر مشارکت سیاسی هستند. به طوری که شبکه‌های مجازی می‌تواند یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تمایل شهروندان به شرکت در انتخابات و گرایش به دسته‌بندی‌های سیاسی باشد. افزایش مصرف شبکه‌های مجازی با گسترش تبلیغات انتخاباتی، برقراری فرصت عادلانه برای نامزدها جهت تبلیغات، سهولت دسترسی به فضای مجازی و افراد جامعه در سراسر نقاط کشور و همچنین کاهش هزینه‌ها، می‌تواند کمک بزرگی برافزایش میزان و رشد و گرایش به مشارکت سیاسی داشته باشد.

پنج. تعلقات قومی دارای تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,156$ و $\text{sig} = 0,002$) بر مشارکت سیاسی است. قومیت و هویت قومی با ایجاد انسجام و پیوند میان افراد جامعه می‌تواند تأثیر بسزایی بر کنش انتخاباتی بگذارد؛ بنابراین با گسترش تعلقات قومی در جامعه، به افزایش مشارکت سیاسی کمک شایانی نمود.

شش. هویت ملی دارای تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,127$ و $\text{sig} = 0,001$) بر مشارکت سیاسی نبوده است و اسن متغیر فاقد معناداری است.

پ. عوامل اقتصادی

یک. محرومیت نسبی: متغیر محرومیت نسبی، مشارکت سیاسی ($\text{Effect size} = 0,189$)

و $\text{sig}=0,000$) را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هر چه محرومیت نسبی بیشتر، احتمال مشارکت سیاسی نیز کمتر است. دو. سرمایه اقتصادی نیز تأثیر معناداری ($\text{Effect size}=0,103$ و $\text{sig}=0,000$) بر مشارکت سیاسی دارد. طبقات اجتماعی، داشتن جایگاه مالی مناسب، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و وجود منابع مالی باعث می‌شود که شهروندان تمایل بیشتری را به مشارکت پیدا می‌کنند. سه. درآمد: متغیر درآمد، مشارکت سیاسی ($\text{Effect size}=0,172$ و $\text{sig}=0,002$) را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هر چه سطح درآمد افزایش، به همان میزان مشارکت سیاسی نیز افزایش خواهد یافت.

ت. عوامل فرهنگی

یک. مصرف رسانه‌های جمعی نیز تأثیر معناداری ($\text{Effect size}=0,125$ و $\text{sig}=0,004$) بر مشارکت سیاسی دارد. رسانه‌های جمعی از جمله، روزنامه، مطبوعات، تلویزیون، ماهواره، رادیو و شبکه‌های اجتماعی و... با اثرگذاری بر افکار و رفتار افراد جامعه و القای ایدئولوژی مدنظر، زمینه برای حضور و مشارکت سیاسی و کنش انتخاباتی را فراهم می‌سازند. از این رو به کمک رسانه‌های جمعی می‌توان میزان مشارکت سیاسی را افزایش داد.

دو. تعلقات مذهبی، نیز تأثیر معناداری ($\text{Effect size}=0,200$ و $\text{sig}=0,002$) بر مشارکت سیاسی دارد. تعلقات مذهبی تأثیر فراوانی بر کنش انتخاباتی و کنش سیاسی می‌گذارد و آن‌هایی که دارای عقاید و علاقه مذهبی هستند گرایش خاصی نسبت به عضویت در برخی از گروه‌های سیاسی و مشارکت در امور سیاسی دارند. سه. سطح تحصیلات: متغیر سطح تحصیلات، مشارکت سیاسی ($0,391$) ($0,391$) = Effect size و $\text{sig}=0,001$) را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هر چه سطح تحصیلات افزایش، میزان مشارکت سیاسی نیز منطقی‌تر و حالت افزایشی به خود می‌گیرد.

چهار. آشنایی با حقوق شهروندی: حقوق شهروندی نیز یکی دیگر از متغیرهای تأثیرگذار بر مشارکت سیاسی است. حقوق شهروندی تأثیر معناداری ($0,277$) = Effect size و $\text{sig}=0,000$) بر مشارکت سیاسی دارد، زیرا شهروندان با بهره‌مندی از

حقوق شهروندی، به مطالبه‌گری از حقوق خود صیانت می‌کنند و دست به انتخاب مسئولی توانمند، مدیر و آگاه برای اداره امور جامعه می‌زنند، در واقع می‌توان گفت این کنش تابعی از میزان بهره‌مندی از حقوق شهروندی است که با افزایش آن، میزان مشارکت افراد جامعه نیز افزایش پیدا می‌کند.

ث. عوامل روانی

یک. بیگانگی اجتماعی تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,132$ و $\text{sig} = 0,002$) بر مشارکت سیاسی دارد. بیگانگی اجتماعی به معنای انزوا، طرد شدن از جامعه، فاصله اجتماعی با ساختار اجتماعی، از بین رفتن پیوندها و همبستگی اجتماعی با خانواده و نهادهای اجتماعی است که باعث کاهش رغبت شهروندان به مشارکت سیاسی می‌گردد.

دو. رضایت اجتماعی دارای تأثیر معناداری ($\text{Effect size} = 0,212$ و $\text{sig} = 0,001$) بر مشارکت سیاسی نبوده است و اسن متغیر فاقد معناداری است.

نتیجه‌گیری

مشارکت در ایران امری تاریخی بوده و ریشه در بنیان‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی دارد. در جامعه سنتی ایران، مشاع، بنه و همکاری در تعیین کدخدا، مالک، انتخاب ریش‌سفیدان جهت حل منازعه و ساماندهی به امور روزمره حکایت از تمایل جمعی ایرانیان برای مشارکت داشته‌اند و رفتارهای فردگرایانه را با این روش، محدود می‌کردند. مشارکت به گونه رسمی در ایران در دو مقطع انقلاب مشروطه برای محدود کردن قانونی رفتارهای حاکمان و انقلاب اسلامی با هدف مشارکت‌افزایی مردم در سیاست، اقتصاد، فرهنگ و اجتماع انجام شد. در این میان انقلاب ۱۳۵۷ نقطه آغاز اهمیت مشارکت و پایان رفتارهای عرفی و دلخواهی در نظام اجتماعی - سیاسی ارزیابی می‌شود. برای تبیین مشارکت مردم، عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر آن از سال ۱۳۸۴-۱۳۹۸ تحقیقاتی زیادی انجام گرفته است. این پژوهش‌ها در زمان و مکان‌های مختلف دارای نتایج مفید و کاربردی داشته و به دلیل پراکندگی محیطی، زمانی و دیدگاه‌های نظری متفاوت، قابل تصمیم‌گیری نیستند. این پژوهش با نگاهی به آثار اجراشده در طی ۱۴ سال، قصد دارد، انسجامی تجربی در یافته‌ها و میزان اثر آنها بر مشارکت سیاسی مردم را مطالعه نماید. بر این اساس این پژوهش از مطالعات صورت

گرفته از ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۸ را به تعداد ۷۰ سند پژوهشی (پیمایشی - پرسشنامه‌ای) با استفاده از نرم‌افزار cma2 بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که عوامل سیاسی (اثربخشی سیاسی، فرهنگ سیاسی، اعتماد سیاسی، بیگانگی سیاسی، آگاهی سیاسی، جامعه‌پذیری سیاسی)؛ عوامل اجتماعی (اعتماد اجتماعی، اعتماد نهادی، سرمایه اجتماعی، شبکه‌های مجازی، تعلقات قومی - ایلی، هویت ملی)؛ اقتصادی (محرومیت نسبی، سرمایه اقتصادی، درآمد)؛ فرهنگی (تعلقات مذهبی، مصرف رسانه‌های جمعی، سطح تحصیلات، آشنایی با حقوق شهروندی) و عوامل روانی (بیگانگی اجتماعی، رضایت اجتماعی) از جمله متغیرهایی هستند که بر مشارکت سیاسی افراد جامعه مؤثرند (نک. جدول شماره ۸)

جدول شماره (۸): اندازه اثر کل پژوهش

اثر عوامل	اندازه اثر	Z	سطح معنی‌داری
اثر کلی	۰,۳۶۵	۲,۲۸۲	۰,۰۱۲
عوامل سیاسی	۰,۱۴۱	۱۲,۰۰۱	۰,۰۰۱
عوامل اجتماعی	۰,۲۰۲	۴,۷۶۱	۰,۰۰۲
عوامل اقتصادی	۰,۱۸۱	۳,۱۰۸	۰,۰۰۱
عوامل فرهنگی	۰,۱۳۹	۵,۱۱۲	۰,۰۰۴
عوامل روانی	۰,۲۵۹	۶,۸۰۱	۰,۰۰۱

چنان‌که از جدول بالا برمی‌آید میانگین اندازه اثر کلی پژوهش در نمونه مورد پژوهش معادل ۰,۳۶۵ است، که این موضوع می‌تواند در تحلیل و ارائه راهکار برای تقویت مشارکت سیاسی به کار آید.

یادداشت‌ها

1. Meta-Analysis Method
2. Huntington
3. Nelson
4. Olson
5. Goel
6. Milbrath
7. Almond
8. Almond & Verba

کتابنامه

- ابراهیمی کیایی، هادی؛ ابراهیمی، قربانعلی و بابازاده بانی، علی (۱۳۹۷). «مشارکت سیاسی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، فصلنامه علمی - پژوهشی *رهیافت انقلاب اسلامی*. ۱۲(۴۵)، ۲۰-۳.
- ابراهیمی، قربانعلی؛ بابازاده بانی، علی و ابراهیمی گنابی، حسین (۱۳۹۰). «بررسی تأثیر اعتماد سیاسی بر مشارکت سیاسی»، فصلنامه *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*. ۲(۴)، ۸۲-۶۳.
- احمدی، احمد و رضایی، حسبیه (۱۳۹۴). «رابطه رفاه اجتماعی با مشارکت سیاسی معلمان»، فصلنامه *برنامه‌ریزی و رفاه و توسعه اجتماعی*. ۷(۲۴)، ۲۶۷-۲۳۱.
- احمدی، یعقوب (۱۳۹۷). «تأثیر انواع سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی بر انواع مشارکت سیاسی»، فصلنامه *جامعه‌شناسی کاربردی*. ۳(۷۵)، ۲۲-۱.
- احمدی، یعقوب و علی‌پور، پروین (۱۳۹۷). «شبکه‌های مجازی، گزینش عقلانی و مشارکت سیاسی آنلاین»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*. ۸(۱)، ۵۷-۳۳.
- اسلامی، محمدحسین؛ رجب‌لو، جعفر و داودخانی، محسن (۱۳۹۸). «بررسی میزان مشارکت سیاسی شهروندان تهرانی با تأکید بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی»، فصلنامه *پژوهش اجتماعی*. ۱۲(۴۵)، ۱۶۸-۱۴۹.
- اشتریان، کیومرث و امیرزاده، محمدرضا (۱۳۹۳). «بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر مشارکت سیاسی»، فصلنامه *سیاست*. ۴۵(۴)، ۸۴۱-۸۲۵.
- اطهری، حسین و شهریار، ابوالقاسم (۱۳۹۳). «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی زنان»، *مجله زن در توسعه و سیاست*. ۱۲(۲)، ۲۸۶-۲۶۵.
- الهی‌منش، محمدحسین، قدیری، طاهره و فرجامی‌کیا، هادی (۱۳۹۷). «تأثیر فضای مجازی بر مشارکت سیاسی شهروندان جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی - پژوهشی *علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*. ۱۲(۴۳)، ۲۷۳-۲۴۷.

- امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد؛ ابراهیمی‌پور، حوا؛ رهبرقاضی، محمودرضا و نوعی‌باغبان، سیدمرتضی (۱۳۹۲-الف). «سنجش رابطه فرهنگ سیاسی و رفتار سیاسی دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان»، نشریه زن در توسعه و سیاست. ۱۱(۱)، ۱۳۴-۱۱۹.
- امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد؛ رهبرقاضی، محمودرضا؛ بزرگقراضی، کمال و صادقی‌نقدعلی، زهرا (۱۳۹۲-ب). «رابطه دین‌داری و رفتار انتخاباتی»، مطالعات قدرت نرم. ۳(۸)، ۴۴-۲۴.
- امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد؛ رهبرقاضی، محمودرضا؛ عیسی‌نژاد، امید و مرندی، زهره (۱۳۹۱-پ). «بررسی رابطه میان احساس محرومیت نسبی و مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان»، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی. ۸(۱۵)، ۶۸-۳۷.
- امیدی، علی و مرادی‌فر، سعیده (۱۳۹۷). «تبیین تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر مشارکت سیاسی (مطالعه موردی استان مازندران)»، مجله جهانی رسانه. ۱۱(۱۳)، ۲۷۵-۲۵۴.
- امینی، علی‌اکبر و خسروی، محمدعلی (۱۳۸۹). «تأثیر فرهنگ سیاسی بر مشارکت سیاسی زنان و دانشجویان»، فصلنامه مطالعات سیاسی. ۲(۷)، ۱۴۲-۱۲۷.
- انصاری، احمد (۱۳۹۶). «تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی»، فصلنامه علمی - پژوهشی ره یافت / انقلاب / اسلامی. ۱۱(۴۰)، ۱۶۷-۱۴۵.
- باقری، معصومه؛ حسین‌زاده، علی‌حسین و شجاعی، حسن (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی زنان استان خوزستان». فصلنامه توسعه اجتماعی. ۱۲(۳)، ۶۲-۲۹.
- باقری، معصومه؛ حسین‌زاده، علی‌حسین و شجاعی، حسن (۱۳۹۸). «بررسی رابطه جامعه‌پذیری سیاسی با مشارکت سیاسی زنان شهر اهواز با رویکرد الگوسازی معادله ساختاری»، نشریه علمی فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده. ۱۴(۴۹)، ۸۵-۵۵.
- باقریان‌جلودار، مصطفی و خوش‌فر، غلامرضا (۱۳۹۶). «بررسی رابطه بین ابعاد دین‌داری و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه مازندران»، فصلنامه علوم اجتماعی. ۲۴(۷۶)، ۲۱۲-۱۷۵.
- بهنام‌فر، محمدحسن و شاعری، فاطمه (۱۳۹۷). «بررسی رابطه میان شاخص‌های فرهنگی سیاسی با میزان مشارکت سیاسی در اسفراین»، فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان. ۱۳(۵۰)، ۷۴-۴۷.
- پاپلی‌یزدی، محمدحسین (۱۳۸۲). نظریه شهر و پیرامون. تهران: انتشارات شایبک.
- پناهی، محمدحسین و بنی‌فاطمه، سمیه‌السادات (۱۳۹۳). «فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان»، فصلنامه علوم اجتماعی. ۲۲(۶۸)، ۷۸-۳۵.

جعفری نژاد، مسعود؛ کلاتری، صمد و نورمحمدیان، مژگان (۱۳۸۸). «بررسی میزان مشارکت سیاسی زنان شاغل در آموزش و پرورش ناحیه یک شهر شهرکرد»، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*. ۱(۳۳)، ۸۳-۱۰۴.

جهانگیری، جهانگیر و محمدی، فرزانه (۱۳۹۲). «مقایسه میزان مشارکت سیاسی جوانان و میان‌سالان شهرستان نورآباد ممسنی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، *مجله علوم اجتماعی دانشگاه ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. ۱۱(۲۳)، ۱-۲۶.

حسینی، قاسم (۱۳۸۸). «بررسی رابطه بیگانگی سیاسی و اجتماعی با مشارکت سیاسی و اجتماعی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی تهران در سال‌های ۸۷-۸۶»، *فصلنامه علوم اجتماعی*. ۱۷(۵۰)، ۱۷۰-۱۲۹.

حمیدی هریس، رسول و راد، فیروز (۱۳۹۶). «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز»، *مطالعات جامعه‌شناسی*. ۱۰(۳۵)، ۸۱-۶۵.

خانیک، هادی و رهبر، مصطفی (۱۳۹۵). «نقش ارتباطات میان فردی در مشارکت سیاسی». *مجله مطالعات اجتماعی ایران*. ۹(۲)، ۲۷-۴.

خواججه‌نوری، بیژن و مقدس، علی‌اصغر (۱۳۸۷). «جهانی‌شدن و مشارکت سیاسی زنان در ایران نمونه مورد مطالعه: تهران، شیراز و استهبان»، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. ۵(۲)، ۷۱-۴۵.

دارابی، مسعود (۱۳۹۴). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت سیاسی زنان در استان همدان»، *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان*. ۵(۱۷)، ۷۴-۵۷.

راش، مایکل (۱۳۹۰). *جامعه و سیاست*، (منوچهر صبوری، مترجم). تهران: نشر سمت. رسولی قهرودی، مهدی؛ علوی تبار، علیرضا و زابلی، ساحل (۱۳۹۸). «تأثیر تبلیغات سیاسی منفی بر رفتار رأی‌دهی و مشارکت انتخاباتی»، *فصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی*. ۱۵(۳۰)، ۴۶۴-۴۴۳.

رضایی، عبدالعلی (۱۳۷۸). *انتخاب نو: تحلیل‌هایی جامعه‌شناسانه از واقعه دوم خرداد*. تهران: انتشارات طرح نو.

رضایی، محمد؛ آذین، احمد و جعفری نژاد، مسعود (۱۳۹۶). «بررسی رابطه میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی از نظر دانشجویان دانشگاه مازندران»، *فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافت انقلاب اسلامی*. ۱۱(۳۹)، ۱۲۲-۱۰۱.

رضی، داود؛ رودباری، ابراهیم و رضایی، احمد (۱۳۹۸). «رابطه ابعاد سیاسی و زبانی هویت

- ملی و مشارکت سیاسی افراد بالای ۱۸ سال شهرستان بوشهر»، فصلنامه علمی تخصصی مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی. ۱(۴)، ۶۲-۵۳.
- رهبرقازی، محمودرضا؛ مسعودنیا، حسین و نساچ، حمید (۱۳۹۵). «پیش‌بینی نقش رسانه‌ها در میزان تمایل شهروندان اصفهان به شرکت در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۶»، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی. ۱۲(۲۴)، ۱۳۸-۱۱۷.
- زارع، بیژن و روهنده، مجید (۱۳۹۵). «پژوهشی در باب دین‌داری و مشارکت سیاسی»، دو فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر. ۵(۸)، ۴۶-۲۳.
- زارعی، غفار (۱۳۹۵). «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی زنان»، فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه. ۸(۳۱)، ۳۲-۱۹.
- زاهدی، محمدجواد و بیرانوند، علی (۱۳۸۷). «پایگاه اقتصادی اجتماعی و نگرش به مشارکت سیاسی»، مجله جامعه‌شناسی ایران. ۱۱(۲)، ۲۶-۱.
- سبکتگین‌ریزی، قربانعلی؛ روهند، مجید؛ بساطیان، سیدمحمد و جعفری، احمد (۱۳۹۴). «رضایتمندی و مشارکت سیاسی - اجتماعی»، جامعه‌شناسی کاربردی. سال بیست و هفتم، ۳(۶۳)، ۹۷-۱۱۶.
- سردارنیا، خلیل‌اله؛ امینی‌زاده، سینا و حسن‌وند، مظفر (۱۳۰۷). «تأثیر رسانه‌های جدید با واسطه‌گری متغیرهای اجتماعی بر مشارکت سیاسی دانشجویان مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه شیراز»، جامعه‌شناسی کاربردی. ۲(۷۴)، ۱۰۰-۸۵.
- سروش، مریم و حسینی، مریم (۱۳۹۱). «نوجوانان، جوانان و مشارکت سیاسی؛ بررسی مقایسه‌ای نقش عوامل جامعه‌پذیری در مشارکت سیاسی جوانان و نوجوانان شیراز»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد. سال دهم، (۲)، ۹۳-۱۲۵.
- شوهانی، احمد و شوهانی، نادر (۱۳۹۸). «سنجش و تحلیل میزان تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی مردم (مطالعه موردی: شهر ایلام)»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام. سال نهم، (۴)، ۲۵-۱.
- شهرام‌نیا، سیدامیر مسعود؛ ابراهیمی، حوا؛ محموداوغلی، رضا و ملکان، مجید (۱۳۹۴). «سنجش تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مشارکت سیاسی: مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه مازندران»، جامعه‌شناسی کاربردی. ۱(۶۵)، ۳۲-۱۹.
- صادقیان، حمزه؛ امیرمظاهری، امیرمسعود؛ علمی، محمود و راد، فیروز (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی رابطه بین مشارکت سیاسی و بیگانگی اجتماعی در بین زنان و مردان تبریز»، زن و

مطالعات خانواده. ۱۱(۳۹)، ۱۳۲-۱۲۱.

طالبان، محمدرضا و آذرننگ، ندا (۱۳۹۵). «بررسی رابطه طرد اجتماعی ذهنی با مشارکت سیاسی جوانان نسل سوم انقلاب اسلامی ایران»، پژوهشنامه متین. ۲۰(۷۸)، ۸۱-۱۰۳.

طیبی‌نیا، موسی و نقدی، اسدالله (۱۳۹۱). «بررسی مشارکت سیاسی دانش‌آموزان و عوامل مرتبط با آن»، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان. سال سوم، (۷)، ۸۰-۵۷.

عباسی‌سرمدی، مهدی؛ مهرابی‌کوشکی، راضیه و رهبرقاضی، محمودرضا (۱۳۹۳). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت در انتخابات»، مجله مسائل اجتماعی ایران. ۱۶(۱)، ۶۰-۴۱.

عبداللهیان، حمید و حق‌گویی، احسن (۱۳۸۴). «تبیین رابطه کاربری اینترنت و مشارکت سیاسی در ایران»، مجله جامعه‌شناسی ایران. ۱۰(۴)، ۴۱-۱.

عبداللهیان، حمید و کرمانی، حسین (۱۳۹۴). «تبیین رابطه سرمایه اجتماعی کاربران ایرانی در شبکه اجتماعی فیس‌بوک و مشارکت سیاسی در دنیای واقعی»، مطالعات و تحقیقات اجتماعی ایران. ۴(۴)، ۶۳۵-۶۱۵.

عدلی‌پور، صمد؛ قاسمی، وحید؛ قصابی، رضوان و طاهری، نقی (۱۳۹۳). «تأثیر استفاده از شبکه اجتماعی فیس‌بوک بر اعتماد و مشارکت سیاسی جوانان»، مجله مطالعات فرهنگ - ارتباط. ۱۵(۶۰)، ۲۱۲-۱۹۱.

عرب، عباسعلی و امیرمظاهر، امیرمسعود (۱۳۹۶). «بررسی رابطه بین مؤلفه‌های عینی و ذهنی قومیت با توسعه مشارکت سیاسی در شرق استان گلستان»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۰(۱)، ۸۹-۱۰۹.

عزیزخانی، اقباله؛ محسنی‌تبریزی، علی‌رضا و آقاجانی، حسین (۱۳۹۵). «تبیین جامعه‌شناختی مشارکت سیاسی در بین شهروندان شهر خلخال و عوامل مؤثر بر آن»، مطالعات علوم اجتماعی ایران. ۴(۵۱)، ۱۲۵-۱۰۹.

عظیمی‌هاشمی، مژگان؛ قاضی‌طباطبایی، محمود و هدایتی، علی‌اصغر (۱۳۹۴). «مشارکت سیاسی زنان در ایران و عوامل مؤثر بر آن»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه. ۶(۲۴)، ۱۲۴-۱۰۵.

غفاری‌هشتجین، زاهد؛ بیگی‌نیا، عبدالرضا و تصمیم‌قطعی، اکرم (۱۳۸۹). «عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان علوم سیاسی و فنی دانشگاه تهران»، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی. ۶(۱۲)، ۲۴۰-۲۰۷.

فاضلی، محمد و خوشفر، غلامرضا (۱۳۸۹). «مشارکت سیاسی در استان گلستان»، مطالعات اجتماعی ایران. ۳(۳)، ۸۸-۱۰۰.

- فتحی، سروش و مختارپور، مهدی (۱۳۹۶). «بررسی تأثیرگذاری پایگاه اجتماعی - اقتصادی بر میزان مشارکت سیاسی»، *بررسی مسائل اجتماعی ایران*. ۸(۲)، ۲۰۹-۲۳۵.
- فرهمنند، مهناز؛ وکیلی قاسم‌آباد، سمیه و پوررجیمیان، الهه (۱۳۹۵). «بررسی مشارکت سیاسی جوانان شهر یزد و عوامل مؤثر بر آن»، *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*. ۱۵(۳۳)، ۱-۳۷.
- فیروزجانیان، علی‌اصغر و جهانگیری، جهانگیر (۱۳۸۷). «تحلیل جامعه‌شناختی مشارکت سیاسی دانشجویان»، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. سال پنجم، ۲(۱)، ۸۳-۱۰۹.
- قائدی، محمدرضا (۱۳۹۸). «ارزیابی مشارکت سیاسی و شناسایی تعیین‌کننده‌های آن در جوامع شهری»، *فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*. سال نهم، ۳۶(۳)، ۱۰۷-۱۱۸.
- کشاورز، زهراسادات؛ ربانی خوراسگانی، علی و یزدخواستی، بهجت (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر دین‌داری بر گرایش به رفتار انتخاباتی شهروندان اصفهانی با تأکید بر نظام مردم‌سالاری دینی»، *جامعه‌شناسی کاربردی*. ۲(۵۸)، ۱۷-۴۰.
- کلدی، علی‌رضا و زمانی، محمود (۱۳۹۶). «مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر تجربه مشارکت سیاسی بر نگرش شهروندان نسبت به مشارکت سیاسی در ایران»، *فصلنامه سیاست*. ۴۹(۳)، ۷۸۱-۷۶۵.
- لبیعی، محمدمهدی؛ خوش‌فر، غلامرضا؛ باقریان جلودار، مصطفی و میرزاخانی، شهربانو (۱۳۹۷). «اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی در شهروندان شهر گرگان»، *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*. ۱۸(۷۰)، ۲۳۹-۲۰۹.
- محبی، سیروس؛ رستمی، مسلم؛ کلانتری‌پور، سمیرا و سلطانی، اقبال (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت سیاسی شهروندان در مناطق حاشیه‌نشین شهرها»، *فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*. ۳(۳۴)، ۱۷۲-۱۴۵.
- محمدی‌فر، نجات؛ شهرام‌نیا، امیرمسعود؛ مسعودنیا، حسین و حاتمی، عباس (۱۳۹۵). «بررسی رابطه حقوق شهروندی با نوع مشارکت سیاسی در شهر اصفهان»، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*. ۲(۶۶)، ۱۶۶-۱۶۴.
- مرادی‌فر، سعیده؛ امیدی، علی و بصیری، محمدعلی (۱۳۹۷). «تبیین تأثیر تلگرام بر رویکرد مشارکت سیاسی»، *مجله رسانه*. ۲۹(۱۱۱)، ۱۲۶-۱۰۵.
- مسعودنیا، حسین؛ رهبرقاضی، محمودرضا؛ روحانی، حسین و کشاورز، حسین (۱۳۹۱-الف). «بررسی تأثیر عوامل انگیزشی بر مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه بین‌المللی قزوین»، *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*. ۲(۲)، ۹۵-۷۷.
- مسعودنیا، حسین؛ محمدی‌فر، نجات؛ مرادی، گلمراد و فروغی، عاطفه (۱۳۹۱-ب). «بررسی

- عوامل اجتماعی - روانشناختی مؤثر بر مشارکت سیاسی استادان دانشگاه مورد مطالعه: دانشگاه اصفهان»، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی. ۲۳(۴)، ۱۲۴-۱۰۳.
- ملائکه، سیدحسن و امیری فر، الهام (۱۳۹۷). «بررسی ارتباط بین ابعاد مختلف دین‌داری و مشارکت سیاسی در بین شهروندان شهر ایذه»، فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد واحد شوشتر. ۲(۴۱)، ۸۶-۶۱.
- مولایی، محمدرضا (۱۳۹۶). «نقش دانش و اعتماد سیاسی در پیش‌بینی علاقه‌مندی دانشجویان به مشارکت سیاسی»، فصلنامه علمی - پژوهشی دانش سیاسی. ۱۴(۲۷)، ۱۶۳-۱۴۱.
- میرفردی، اصغر؛ کریمی، ماندانا و عیسائی خوش، کوروش (۱۳۹۸). «نقش ارزیابی از احزاب و شکل‌های سیاسی در مشارکت ساکنان شهر شیراز در انتخابات»، فصلنامه علمی - پژوهشی دانش سیاسی. ۱۶(۳۲)، ۶۷۰-۶۴۹.
- نصیری، حسام؛ کاظمی پور، شهلا و کفاشی، مجید (۱۳۹۸). «تبیین جامعه‌شناختی رابطه بین انواع مشارکت سیاسی با طبقات اجتماعی در شهر مهاباد»، دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه. ۸(۱)، ۲۱۸-۱۹۱.
- نوذری، محمد؛ اسماعیلی، بشیر و جعفری‌زاده‌نژاد، مسعود (۱۳۹۸). «قبیله‌گرایی: تبیینی جامعه‌شناختی از مشارکت سیاسی در استان چهارمحال و بختیاری (با تأکید بر انتخابات مجلس شورای اسلامی)»، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی. ۱۵(۴۷)، ۱۱۶-۹۷.
- نیک‌پور قنوتی، لیلا؛ معینی، مهدی و احمدی، حبیب (۱۳۹۱). «بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی مرتبط با مشارکت سیاسی»، فصلنامه علمی پژوهشی جامعه‌شناسی زنان. ۱(۹)، ۶۲-۳۹.
- هاشمی، سید احمد (۱۳۹۴). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت سیاسی زنان»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه. ۶(۲۱)، ۱۰۲-۸۷.
- هرسیج، حسین و محموداوغلی، رضا (۱۳۹۱). «بررسی رابطه مشارکت سیاسی و احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان اصفهانی»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. ۱(۲)، ۲۰-۱.
- هرسیج، حسین؛ ابراهیمی پور، حوا؛ رهبرقازی، محمودرضا و ملکان، مجید (۱۳۹۲). «بررسی رابطه فضای مجازی با مشارکت سیاسی: مطالعات موردی دانشجویان دانشگاه اصفهان»، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی. ۴(۵۲)، ۲۲۶-۲۱۱.
- هرسیج، حسین؛ محموداوغلی، مهدی؛ رهبرقازی، محمودرضا و عباس‌زاده باقی، هادی (۱۳۹۱). «بررسی رابطه مصرف رسانه‌ای با مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه اصفهان»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی. ۲۰(۷۹)، ۵۹-۳۵.

- Almond, G. A. & Verba, S. (1963). *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- Huntington, S. (2000). *Third Wave of Democracy in the End of Twenty Century*. Translate by shahsa. Tehran. Rozaneh Pub [Persian].
- Milbrath, L. W. & La Goel, M. (1983). *Political Participation. How and Why People Get Involved in Politics*. Chicago: RandMcNally.
- Olson, E. C. (2005). *Political Participation*. <http://www.angelo.edu/dept/government/online%20lectures.htm>.
- Paloniemi Riikka & Vainio Annukka (2011). Why Do Young People Participate in Environmental Political Action?. *Environmental Values*, 20: 397–416.